

**Fidan
ABDURƏHMANOVA**

Qəlbim həmişə uca Allaha bağlıdır. Mən həyatı "Quran"dakı bu ifadə ilə "Tanrı istəmədikdə bir yarpaq belə əsməz. Yaradılış və dönüş ona aiddir" fikri ilə başa düşüb yaşayışlardanam. Həyat bəzən insana çox qısa azanla namaz arasında, bəzən isə çox uzun olum və ölüm arasında görünür. Biz doğulmamış azan verilir, biz ölükdən sonra namaz qılır. Nə azanı biz oxuyuruz, nə də namazı biz qılırıq. Biz dünyaya testsiz, imtahansız Allahın "ol!" deməsi ilə, yalnız yol getməyə gəlmişik. Bu yol bağça, məktəb, universitet yollarından başlayaraq, kim bilir haralara qədər gedib çatacaq. Mən dumdur böyük gözlərim və ümmanlar qədər geniş qəlbimlə uzun bir yolu başlangıcında yaxud da sonuna yaxınlaşdığını heç zaman anlamamışam.

Yaşadıqlarım həyatımın hansı hissəsini zəbt etdiyini deyə bilmərəm. Qəlbimdə isə yaman iz buraxmışdı. Hərdən bu izlərlə düşüb hara isə gedib çatmaq istəyirəm, gah sabah kimi yaxın günümə, gah da istisnə dözə bilmədiyim günəş qədər uca zirvəyə. Hələ də çox gec deyil, deyənlər də var. Amma ovuclarımın içindən buraxdığını hərərət artıq yer üzünən küləyinə sovurulub göylərə uçmuşdu. Mənim boşuna keçirdiyim vaxtlar kimi. Mənə ömrüm boyu dərd verən bir hissimi də düşünürüm - anamın çəkdiyi əziyyətlər nəcə, onlardan göylərdədir? Anamın saatlarla mənə müxtəlif mövzularda məsləhətləri, dərslərimi mənimlə bərabər oxuması, hacileylək kimi ayağının ucunda qaçaraq olduğum yerlərə çatdırması və yol boyu qarnımı və çantamı doldurması və s. Hərçənd ona layiq olmasa da, həyatimdə nə şıltəqlıq və dəcəllik etmişəm, əslində anama güvənib etmişəm. Göydə Tanrıma, yerdə anama. İstənilən hərəkətimə bərəət qazandırıa biləcəyinə inanırdım. Atamın zəhmini isə evin kandarına çatarən xatırlayırdım.

O gün ilk dəfə idi ki, ona qəlbən acıdım, hardasa yazığım gəldi. Əslində anam daima təlatümə, öz məsləhətləri ilə baş-başa yaşayan insan olsa da, ümidi ni Uca Yaradandan heç vaxt üzəməmişdi. Lakin onu heç vaxt belə darixan görməmişdim. Tənəffüsə qəçəraq sınıfımızə tərəf gedirdim ki, direktorun qapısında anam gördüm. Çoxdandı görmürümüş kimi, qucaqlayıb öpdüm. Naməlum baxışları ilə məni sınıfımızə öptürüb, geri qayıt-

di. Tarix dərsimiz idi. Müəllim qonşumuz idi. Bu liseydə yeganə insan idi ki, məni qismən də olsa başa düşürdü. Ən azı mənim qədər yol gəlib-gedirdi. Tarix müəllimi nədənsə elə hey məni tərifləyirdi. Mən özümü çəkimdən iki dəfə artıq hiss edirdim. Dərsimiz "Gülüstan" sülh müqaviləsi idi. Müəllimimiz elə hey bu müqavilədən danişirdi. Mən isə düşünürüm - tarixdə ayrılmalara niyə sülh adı verirlər? Amma fikrim anamda idi, görəsən liseyin direktoru İlahə müəllimə anamı nə səbəbə çağırtdırmışdı. Heç ona direktor deməyə dilim gəlmir. Uzun illər idi ki, onun həyat yoldaşı işləyirdi. Tələbkar və zəhmlı olması ilə bərabər həm də ziyanlı kişi idi. Bu isə mənim aləmimdə çox şey demək idi, çünkü anam üçün də ziyanlı deyirdilər. Ümumiyyətlə, sonu -lı, li, lu, lü, şəkilçisi ilə bitən sözlərlə bəzənmiş adlar yaxşı insanlar kimi yadımda qalır. Onun mədəni zəhmi ilə mən xeyli pis vərdişlərimdən əl çəkdim. Yeganə insan idi ki, ondan utanırdım, elədiyim isdən peşiman olurdum. Gizlincə telefonumda saatə baxdım. Dərsin sonuna beş dəqiqə qalmışdı. Zəngdə aləmin bir-birinə qarışlığından anamı tapa bilməyəcəyimdən qorxub yerdən dik atıldım. Tarix müəllimimdən icazə istəyib direktorun qapısına tərəf gəlirdim

axını sanki sel kimi məni ağuşuna alaraq suyun üzünə çıxararaq sahilə atacaq kimi hiss etdim özümü. İlahə müəllimə isə danişə-danişə bir peçət və bir topa açardan ibarət zövqsüz çantasını əyri vücuduna keçirərək otağı tərk etdi. Elə mən də direktorumuza oxşamışam deyəsən, çünkü mən də onun kimi anamı çox vaxt dinləməmişdim. O, qırx dəqiqə dəhlizdə gözlədərək, beş dəqiqə otaqdakı səhbətindən sonra növbəti qırxbəş dəqiqəlik dərsinə tələsirdi. Anam onun otağında tək oturub, sanki kimi isə gözləyirdi. Boğazımı qapıdan içəri uzadıb anamı çağırmaq istədim.

A-a-a-a... - Sanki nəfəsim çatmadı anamı səsləməyə. Əgər arxaya dönüb baxsaydı, bilməyəcəkdim ki, nə deyim? Anam məni nəfəsimdən tanıydırdı. Nə o dönüb arxaya baxdı, nə mən onun qarşısına keçə bildim. Bu anı heç kimim anasına, nə də heç kimim balasına arzulamıram. İlk dəfə idi ki, kəkələməyimə sevindim. Hə, mən bir az kəkəliyirdim. Elə təzə-təzə danişmaga başlayırdım ki, dilim dolaşdı. Elə ki, ürəkdən bir söz danişmaq istəyim həriflərin başına oyun açacam. Xüsusilə də saitlər mənimlə yola getmir, doqquz saitimiz doqquz yüz doxsan doqquz dəfə uzanacaq. Zaman keçdikcə an-

Sonuncu dərs

Essie

ki, uzaqdan anamı görüb dayandım. O, ayağının ölçüsü qədər yerdə sanki mismarlanıb düz qırx dəqiqə idi ki, direktoru gözləyirdi. Bənizi ay kimi bozarmış, həmişəki kimi alt dodağını dişləri ilə incə-ince gəmirərək udqunurdu. O, çox haqsızlıqları sakitcə çeynəyərək səbirlə udmuşdu. Kim bilir indi menyuda nələr olacaq?!

İçəridən golən işarədən sonra, anidən qırılıb direktorun otağına girdi. Dağınq fikrimi birtəhər toplayıb, göy gözlərimi qapının ensiz zolağından içəriyə zillədim. Direktorun birnəfəsə dediyi sözlər təxminən 3-4 dəqiqə çəkdi. Anam ağzını açıb nə isə demək isəyirdi ki, o tez nəsə qırıldatmağa başlayırdı. İlahə müəllimən bircə arzusu vardi məndən yaxa qurtarmaq. Anam mənim haqda nəsə danişmaq istəyirdi ki, direktor gözlərini çəpləşdirib eynəyinin yoğun şüşəsini barmaqlayıb hövəsəsizcəsinə üzünü turşutdu və anam başa düşdü ki, bu qadın onu dinləməyəcək. Arabır sinif yoldaşım Həcərin də adını çəkərək deyirdi: indicə Həcəri də, anasını da ağladıb yola salmışam. Ürəyimdə gülərək öz-özümlə zarafatlaşdım - yaxşı ki, bu sözlərinizi Qaçaq Nəbi eşitmir. Yoxsa şair demişkən: "Baş bir yana, leş bir yana". Həcər və onun anası kimi bu əyrimən qarşısında ağlamamaq üçün anam göz yaşının əvəzinə pul-pul tərəfdü. Ürəyindən coşan qəhəri kürəyindən sel kimi axırdı. İxtiyarsız olaraq ədəbiyyat dərsində mahiyyətini başa düşmədən "əla" qiymət alırdıım Əli Kərimin "Qaytar ana borcunu" şerini öz-özümə piçildədim:

*Sən ki, dərd verdin sənə oğul deyənə,
Daha oğul demərəm.*

Başının üstündən möhkəm bir həyəcan təbili çalındı. Zəng var qüvvəsi ilə çalındı. Dəhlizə hər otaqdan axışan şagird

ladım ki, mənim ürəkdən danişmağım heç kəsə lazımdır. Kəkələməyimin problem, xəstəlik olmasını da bu liseydə dərk etmişəm. Əvvəllər düşünürüm ki, hamı mənim kimi danişə bilər, yaxud mən hamı kimi danişə bilərəm. İlk valideyn iclasının təssüratlarını isə anam liseydən çıxdıqdan sonra atama danişarkən eşitdim. Valideynlər direktor- bu qüsurlu usağın bu liseydə nə işi var deyə yamanca sıxışdırıblarmış. Yer kürəsinin yeganə qüsürü el bil mən idim. Yaziq anam isə utandığından səsini çıxarmadan yolda avtobusa minmək yadından çıxaraq evə piyada gəlmışdır. Evinizdə söz-səhbət həmişə mənə görə düşürdü. Bir gün dilimə görə, bir gün qulağıma görə, daha başa düşmürdülər ki, mən necə fasılərlə danişirdimsə - onların dediklərini də həmin fasılərlə qəbul edirdim.

Aylardı tikintisi bitməyən məktəbimi görmək mənə qismət olmadı. Yeni məktəbə yeni müdir gəldiyi kimi, yəqin yeni şagirdlər də lazımdı. Mənim də qəlbimdə Allahdan bir arzum vardi - mənim kimi nəvələri olsun. Məni çıxardığı kimi görəsən onları da qapı arxası edə biləcəkmi? İlahə müəllimənin dediyi sonuncu sözləri isə ömrüm boyunca yadından çıxarmayacaq. Mən sənin oğluna görə məktəbin nüfuzunu aşağı salıb, adını batırıbilmərəm. Mən bəlkə də "yaxşıoxuyan" olmayıcam, amma uca Yaradandan köməyi ilə, elə məşhur insan olacaq ki, hamı mənim bitirdiyim məktəbi soruşacaq. Ancaq o, bu lisey olmayıacaq.

Arxama baxmadan sınıfımızə qəcdim. Çantamı götürüb məktəbin arxa qapısından çıxdım. Bu liseydə mənim sonuncu dərsim tarix dərsi oldu. Amma bu günün mənim üçün ən böyük tarixə çeviriləcəyi ni bilməzdim.